

Eduskunnan lakivaliokunta

Dnro K2024-18

1(3)

6.9.2024

lav@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönnö: HE 65/2024 vp, Lakivaliokunnan kuuleminen 10.9.2024 klo 10.00

HE 65/2024 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI RIKOSLAIN 25 LUVUN 3 §:N MUUTTAMISESTA

Yhtenä Suomen Asianajajaliiton (jäljempänä "Asianajajaliitto") sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Asianajajaliiton oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Asianajajaliitto pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettyä lausuntona Asianajajaliitto esittää seuraavaa.

Pakkoavioliitto

Asianajajaliitto kannattaa ehdotusta lisätä nykyiseen ihmiskauppaa koskevaan rangaistussäännöksen (RL 25:3) uusi pakottamista koskeva tunnusmerkistö henkilön saattamisesta pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon. Rangaistavan menettelyn selkiyttämiseksi on voimassa olevan säännöksen tulkinnanvaraisuudesta ja aukollisuudesta johtuen selvä tarve.

Asianajajaliitto katsoo, ettei nykyinen sääntely ole toiminut tyydyttävästi, eikä se ole suojannut riittävästi pakkoavioliiton uhreja, vaikka pakkoavioliittoihin liittyy lähes väistämättä olosuhteita, jotka ovat ihmisarvoa loukkaavia, ja siten menettelyn olevan jo nykyisinkin kriminalisoitu.

Ehdotetun muutoksen keskeisin tehtävä on ilmiön tekeminen entistä tunnistettavammaksi esitutkintaviranomaisille ja syyttäjille. Tiedossa ei ole ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta tai pakottamisesta annettuja tuomioita, joissa olisi ollut puhtaasti kyse avoliittoon pakottamisesta, vaikka ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on tunnistanut asiakkaikseen useita kymmeniä henkilöitä, joiden on arvioitu joutuneen pakkoavioliittoon.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tavoitteena tulisi olla se, että lakimuutoksen jälkeen esitutkinnassa kiinnitettäisiin tarvittaessa nykyistä vahvemmin huomiota avoliiton tai siihen rinnasteisen liiton syntytapaan ja olosuhteisiin. Lakimuutoksen yhteydessä olisikin tärkeää huolehtia viranomaisten koulutuksesta, koska tyypillisesti asiaa koskeva epäily saatetaan nousta sosiaalitoimen interventtioiden tai muiden rikosten tutkinnan yhteydessä, jolloin viranomaisilla tulee olla valmius oma-aloitteisesti selvittää asiaa.

Samalla pakkoavioliiton kirjaaminen ihmiskaupparikoksen yhdeksi tekemuodoksi antaa myös selkeän viestin toiminnan rangaistavuudesta.

Pakkoavioliitto liittyy ilmiönä hyvin kiinteästi ihmiskauppaa koskevan kriminalisoinnin sääntelyä kokonaisuus. Samoin kuin seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi saattamisessa, pakkoavioliitoissa on kyse sukupuolittuneesta rikollisuudesta.

Asianajajaliitto katsoo, että avioliittoon pakottamista tulee esityksessä valitun linjan mukaisesti tarkastella osana ihmiskauppasääntelyä. Vaihtoehtona esitetty erillissäännöksen liittäminen rikoslakiin aiheuttaisi epäselvyyttä sen suhteesta ihmiskauppaa koskevaan rangaistussäännökseen. Asianajajaliitto pitää myös tärkeänä, että avioliittoon pakotetut henkilöt pääsevät ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän piiriin. Asianajajaliitto katsoo, ettei nimenomaista erillistä pakkoavioliittoa koskevaa rangaistussäännöstä siten ole tarpeellista säätää.

Pakkoavioliiton määritelmä kattaisi sekä avioliiton solmimisvaiheen että tilanteen, jossa henkilöä estetään irtautumasta avioliitosta. Tältä osin Asianajajaliitto katsoo, että ehdotukseen liittyy rikosoikeudellisen täsmällisyysvaatimuksen kannalta tiettyä ongelmallisuutta. Ehdotuksessa kielletty toiminta kuvataan ”saattamisena pakkoavioliittoon”. Sinänsä on tulkittavissa, että toiminta (pakottaminen), jolla estetään avioliitosta irtautuminen, on saatamista pakkoavioliittoon. Rikosoikeudessa ei kuitenkaan voida hyväksyä kovin laajentavaa tulkintaa syytetyn vahingoksi. Joka tapauksessa olisi syytä myös selkiyttää, miten avioliitosta irtautumisen estäminen arvioidaan mahdollisen tulevan pakottavan kontrollin kriminalisoinnin tunnusmerkistössä.

Ihmiskauppaa koskevan sääntelyn ytimessä on lasten oikeuksien puolustaminen. Sen vuoksi Asianajajaliitto pitää oikeana ratkaisua, jossa alle 18-vuotiaaseen kohdistuvan teon osalta ei edellytetä lainkohdassa mainittujen keinojen käyttämistä, eikä siten varsinaista pakottamista, vaan alaikäisen saattamisen avioliittoon katsotaan sellaisenaan täyttävän tunnusmerkistön edellytykset.

Pakkoavioliittoa koskevien tapausten tutkinnan isoin haaste ovat näyttöön liittyvät ongelmat. Merkittävä osa tapauksista koskee ulkomailla solmittuja avioliittoja. Näissä tilanteissa on monissa tapauksissa epäiltynä uhrin omat perheenjäsenet. Raja ns. järjestetyn avioliiton ja pakkoavioliiton välillä voi olla hyvin häilyvä. Kulttuurillisista syistä uhrilla on tavanomaisesti erityinen kynnys ilmoittaa rikoksesta poliisille. Samaan aikaan sukulaisilla on pääsääntöisesti oikeus kieltäytyä todistamasta asiassa. Edellä lausutuista syistä on erityisen tärkeää, että alaikäisten osalta tällaiset näyttöongelmat voidaan ohittaa.

Aiemman sääntelyn selkeä heikkous on ollut se, ettei pakkoavioliiton käsitettä ole rangaistussäännöksen perusteluissa mitenkään avattu. Kun pakkoavioliitto nostetaan ihmiskaupan tunnusmerkistöntekijäksi, täsmällisyysvaatimuksen kannalta on tärkeää, että käsite määritellään itsenäisesti ja mahdollisimman tyhjentävästi ilman viittauksia Istanbulin sopimuksen asiaa koskeviin osin rinnakkaisiin määritelmiin. Ehdotuksessa tehty linjaus siitä, että käsite avataan lainkohdan sijasta hallituksen esityksen perusteluissa, on Asianajajaliiton näkemyksen mukaan oikea ja realistinen. Käsitteen sisältö on monitahoinen, ja sen kaikki käytännön ilmenemismuodot ovat vaikeasti ennakoitavissa, minkä vuoksi sitä on käytännössä mahdotonta tyhjentävästi määritellä rangaistussäännöksen sisällä. Sääntelytekniikka toteuttaa riittävästi laillisuusperiaatteen vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.

Toimenpidealoite TPA 25/2024 vp

Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että hallitusohjelmassakin kirjatun tavoin pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistön lisäämistä lakiin selvitetään huolella. Asiasta tehdyssä oikeusministeriön erillisessä selvityksessä (2023) on tuotu esille monia seikkoja, jotka puoltavat lakihanketta.

Edellä todetun mukaisesti Asianajajaliitto ei kuitenkaan katso, että ihmiskaupparikokseen nyt tehtävän muutoksen lisäksi tulisi säätää vielä erillinen avioliittoon pakottamista koskeva tekemuoto. Toisin kuin toimenpidealoitteessa on perusteltu, Asianajajaliitto ei katso, että nyt ehdotetun lakimuutoksen jälkeen katveeseen jäisi sellaisia pakottamisen muotoja, jotka edellyttäisivät erillisen toissijaisen säännöksen säätämistä, erityisesti, jos pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistö lisättäisiin lakiin.

Lakiehdotuksen kaikkia kriminaalipoliittisia vaikutuksia on hankalaa ennakoida. Koska ilmiötä voi luonnehtia piilorikollisuudeksi, kovin merkittäviä vaikutuksia ei ole realistista odottaa. Tässäkin yhteydessä on syytä tiedostaa, että paras ja tehokkain tapa toimia ilmiötä vastaan on puuttua sen juurisyihin, joista merkittävimmät ovat maahanmuuttajatyttöjen alhaiseksi jäävä koulutustaso, kunniakulttuuri, sukupuolten välinen epätasa-arvo sekä taloudellinen eriarvoisuus.

Helsingissä, 6. päivänä syyskuuta 2024

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Antti Riihelä
asianajaja, varatuomari
Helsinki